

UPOR MLADIH

Vlado Vodopivec

I

O nemiru mladih ljudi, o njihovem upor, razpravljamo z raznih zornih kotov že kar dobršen čas, včasih ogorčeno, včasih prizadeto in zaskrbljeno. Čeprav se v isti sapi, ko mladino obsojamo ali skušamo razumeti, zelo radi prepričujemo, da gre pravzaprav za redke in izjemne primere, za davek, ki ga moramo plačevati civilizaciji, tehničnemu napredku in procesu vesplošne integracije našega vsak dan manjšega sveta, ki s svojimi pozitivnimi in negativnimi vplivi vdira tudi v naš socialistični in jugoslovanski prostor, se vendar ni mogoče otresti občutka zaskrbljenosti, da gre za nadvse resna vprašanja, ki ne glede na svoje razsežnosti niso samo vprašanja »davka« in »vplivov«, temveč naša lastna vprašanja in smo jih kot taka tudi dolžni reševati.

Z mladino, sicer ne vso, pač pa z njenim precejšnjim delom smo si danes kar precej navzkriž: z mladino, ki s ciničnim, posmehljivim in odbijajočim, včasih docela nerazumno prostaškim vedenjem skuša opozarjati na svojo navzočnost (prav na meji ali že prek meje družbeno nedovoljenega, kriminalnega), z mladino, ki se mentalno drogira z raznimi proizvodi »množične kulture«, ki se ponaša s tem, da jo privlačijo samo sodobni surogati kulture in da lahko ostaja hladna in vzvišena nad pravo, resnično kulturo (čeprav se na videz ali pa zares vključuje v napredni družbeni in politični tok), pa tudi s tistim njenim delom, ki ima na prvi pogled prav malo ali nič sorodnosti s prejšnjim, ki je nasprotno zavzet za prave kulturne vrednote, ki mnogo kritično razmišlja, ocenjuje in išče svoje mesto, ki pa je do družbene stvarnosti, sredi katere živi, neprijazno razpoložen in ki ta svoja razpoloženja stopnjuje včasih prav do sovraštva.

Dobro se zavedam, da gre za pojave, ki so tako heterogeni, da mnogi odklanjajo razpravljanje o njih, kot da gre za celoto. Kljub temu menim, da ni mogoče prezreti med tako različnimi manifestacijami nemira in upora vendarle skupnih znakov: upornega nezadovoljstva mladih ljudi, zavednega ali nezavednega nezaupanja do sveta, v katerem živijo, odklanjanja mnogih družbenih standardov in norm, pri oblikovanju katerih sami niso sodelovali, mi pa želimo, da bi jih obvezovali in da bi se po njih ravnali.

Vsako od omenjenih manifestacij upora mladine obravnavamo neodvisno od teh skupnih znakov. Glede prvih smo mnenja, da gre pre-

težna skrb za odkrivanje vzrokov in odpravljanje posledic njihovega družbeno nesprejemljivega vedenja sociologom, socialnim delavcem, kriminologom in pedagogom, če so vsi ti neučinkoviti, pa policijskim organom. Kadar postane situacija zelo kritična, so pritegnjene v obravnavanje njihovih problemov še družbenopolitične organizacije. (Tako je po poročilih dnevnega tiska meseca marca letos razpravljaj v Zagrebu o problemu huliganstva mestni odbor SZDL skupaj s TNZ. Obravnavali so razne predloge za ostrejše represivne ukrepe, kot npr. intervencije s palico, izgon iz mesta, ipd., glede katerih je seveda zelo dvomljivo, ali so lahko tudi samo začasno učinkoviti.)

Zdi se mi, da nas še najmanj boli glava glede drugih: pri njih smo še najbolj pripravljeni na popuščanje in koncesije, deloma zato, ker se predajamo prepričanju, da njihovo oboževanje kiča ne ogroža naših družbenopolitičnih ciljev (tembolj, če se družji z izpolnjevanjem političnih obveznosti, kakor jih pojmuje), deloma in neredko pa zato, ker se bojimo, da ne bi izpadli kot zastareli mizantropi, ki izgubljajo stik z mladostjo in njenimi težnjami, če odklanjamo njihov okus in njihova nekulturna in neestetska merila. Toda mislim, da ima bolj prav tisti angleški novinar, ki je nedavno zapisal, da je mladina, ki sicer brez pomislekov sklepa kompromise s »politiko« ali pa kateri se »politika« približuje zaradi sklepanja kompromisov, ob tem pa se predaja oboževanju praznih idolov ter ostaja brez posluha za kulturne vrednote, najbolj nesrečen, top in brezizrazen predstavnik svoje generacije.

Glede tretjih smo najbolj zaskrbljeni: med njimi in našimi družbenopolitičnimi prizadevanji nastajajo napetosti, ker je ta mladina nezaupljiva in skeptična, ker je nestrpna, polna nerazumevanja do vijugastih poti, po katerih se prebijamo z uspehi in porazi v smeri uresničevanja naših družbenih idealov, ker je večkrat krivična, zlasti pa popolnoma nedostopna za metode političnega prepričevanja, kakršnih smo bili vajeni.

V tem okviru me zanima predvsem mladina, ki zapušča srednjo šolo, študira na univerzi, na visokih ali višjih šolah ali ki je te šole končala in se že pojavlja v svojih poklicih. Del te mladine, verjetno po številu manjši, vsekakor pa idejno zelo razgiban in aktiven, že nekaj let nastopa kot oster in neizprosni kritik naše družbe, zavzema nagla in odklonilna stališča do posameznih kulturnih in političnih dogodkov in ustvarja s svojim nastopanjem videz, da je ne samo kritik, temveč pravi upornik v družbi, sredi katere živi.

Čeprav je kritična in nedisciplinirana, uporna in nerazpoložena, je ta mladina lahko po mojem prepričanju vreden nosilec naših revolucionarnih izročil, ne pa njihov nasprotnik. Če je kaj šteti med njene odlike,

potem je to njena lastnost, da se ni pripravljena brez idejnega napora prilagajati in »konstruktivno« izpolnjevati naša politična pričakovanja, temveč da je odločena kritično, skeptično in ustvarjalno posegati v družbeno dogajanje. Češki sociolog Miroslav Jodl ocenjuje tisto vedenje, ki ga ponavadi starejše generacije še vedno cenijo kot bolj »konstruktivno«, ker ne povzroča političnih težav, ker ne brska nadležno po preteklosti in se ne vmešava zaletavo na vsakem koraku v družbene, idejne in moralne probleme sedanjosti, za malomeščansko in pasivno adaptacijo, ki je sicer neškodljiva, trenutno družbeno koristna, je pa zaradi svoje neustvarjalnosti nesposobna pomagati pri reševanju protislovij našega družbenega razvoja. To je v nasprotju z utrjenim pojmovanjem o »upornem malomeščanu«, ki se brani podrežati družbenim interesom in disciplini in je zato vedno problematičen. Toda takšno pojmovanje je bilo lahko veljavno v času revolucionarnih bojev, ko je malomeščan nezanesljivo nihaj med pripadnostjo revoluciji, kamor ga je potiskala socialna in ekonomska stvarnost, in strahom pred njo, ker je ogrožala njegovo željo po miru in stabilnosti. V sodobnih pogojih, ko se bitka ne bije za obstoj ali neobstoj socializma kot sistema, temveč za utrjevanje njegove materialne osnove, za razvijanje novih družbenih odnosov, za idejne in moralne temelje nove družbe, za razreševanje protislovij znotraj samega socializma, je malomeščan konstruktiven komformist, ki je dovolj pameten, da ne bo izpostavljal svojega pridobljenega miru in položaja, temveč se bo disciplinirano prilagajal stvarnosti, brez poseganja v večkrat kar nevarne vsakodnevne boje. Protesta mladine zato ne gre ocenjevati kot ostanke malomeščanstva: ta protest je nepogrešljiv za sam socializem, nepogrešljiv za mladino, ki v socializmu raste, kajti mladina, ki ne protestira in ne kritizira, temveč se samo prilagaja, ni sposobna spreminjati sveta, v katerega se vključuje.

Pojav upora mladine ni specifično slovenski niti jugoslovanski. V takšni ali drugačni obliki spremlja razvoj večine socialističnih držav, zlasti pa se zaostrojuje tam od takrat, ko se je v teh državah začel proces destalinizacije. Poseben problem pomeni tudi v nesocialističnih državah, čeprav ima zaradi drugačnih družbenih razmer, kulturne ter idejne klime drugačna obeležja.

Če vidimo v teh napetostih samo problem »očetov in sinov«, je to seveda preveč poenostavljeno. Prvič: ker vsi »mladi ljudje« niso nujno niti kritični do družbene stvarnosti, v katero se vključujejo, niti uporniki do preteklosti niti prejšnjih generacij, ampak so med njimi tudi taki, ki so prilagojeni, prilagodljivi ali brezbrizni, nekateri tudi ciniki in kariéristi, kakor niso vsi »stari« samo ljubosumni varuhi svojega opravljenega dela, ki ga žele predati svojim izbranim in vrednim naslednikom,

ampak so med njimi tudi mnogi večni in nemirni skeptiki, kritični do svoje preteklosti in do sebe. Drugič: ker v mladih ljudeh, v njihovi skepsi in kritiki, neveri in nezaupanju odsevajo v bolj ali manj predimenzionirani obliki nerešeni družbeni, idejni in moralni problemi, ker se v njihovem kritičnem odnosu kaže bolj ali manj točna kritika delovnih ljudi glede vseh tistih vprašanj, kjer so prejšnje generacije zaradi objektivnih ali subjektivnih vzrokov zares insuficientne pred stvarnostjo. Ni mogoče mimo dejstva, da so problemi mladine v bistvu problemi naše družbe in sodobni problemi socializma.

Toda, ker je odgovornost za preteklost in sedanost na generacijah, ki s prizadetostjo in ne vedno dovolj kritično branijo svoje delo, in ker to delo neobremenjeno in brez sentimentalnosti ocenjujejo mladi ljudje, ocenjujejo pa ga večkrat naglo in nepremišljeno, včasih tudi z nerazumevanjem in krivično, nastajajo napetosti, ki imajo navzven vendarle podobo sporov in nesoglasij med »očeti in sinovi«.

II

Napetosti, ki nastajajo na raznih mestih in v raznih oblikah, so se kopičile pod navidezno mirno površino daljši čas in so relativno pozno udarile ob naše optimistične iluzije o mladini, ki gradi, prepeva in se veseli življenja. Tudi zaradi tega so oblike upora mladih ljudi, ko je postal odprt in jasen, dobile mnoge negativne značilnosti in kvalitete.

Zgodilo se je to takrat, ko se je vse naše družbeno življenje začelo resnično sproščati, ko je demokracija začela postajati praksa in samoupravljanje nepogrešljiv in sestavni del naših odnosov, našega življenja in gibanja. Te globoke spremembe so odpihnile marsikatero oblike monopolizma, dirigiranja in zastraševanja, na okamenele avtoritete je začela padati senca, in resničnost, s katero smo se srečali, se je pokazala precej drugačna od namišljenih, optimističnih shem, ki so veljale dolgo časa skoraj za nedotakljive.

Mladi ljudje so nastopili tako, kakor vedno nastopajo uporne mlade generacije: kot ostri in neizprosni kritiki preteklosti in sedanosti, kot kritiki sveta, v katerega se aktivno vključujejo, nesentimentalni do polpretekle zgodovine, z negacijo, ki je hkrati akcija za odpravljanje slabosti, krivic in pomanjkljivosti obstoječega sveta. Ni pa mogoče prezreti vendarle bistvenih razlik med njihovo kritiko in negacijo, med njihovim uporom in med uporom prejšnjih generacij. Današnje mlade generacije sprejemajo in priznavajo v osnovi ta svet, sprejemajo njegove družbene temelje, sprejemajo socializem, demokracijo in samoupravljanje kot našo edino realno in mogočo pot v prihodnost. Nasprotni odnos, ki se je v

kritiki tudi tu in tam pojavljal in ki je bil usmerjen v negacijo temeljev našega družbenega in političnega sistema, je ostal stvar posameznikov, neprivlačen za vse, ki pošteno in prizadeto razmišljajo o preteklosti, sedanjosti in prihodnosti, ker ni bilo težko spoznati, da je avanturističen, da spodbuja k rušenju iz neodgovornega samozadovoljstva, iz herostratstva, da je obrnjen v preteklost, in ne v prihodnost, da je zato ne-realen in brez perspektiv. Prejšnje mlade generacije so se uprle družbenim in idejnim temeljem svojega sveta, današnje generacije pa žele svet, kot so ga sprejele, spreminjati.

Toda v nečem si je današnji upor mladine vendarle močno soroden s podobnimi prizadevanji v preteklosti. Vsak mlad rod se najprej in najbolj odločno in kritično postavi po robu moralni praksi, vladajočim moralnim standardom, in te primerja z nepisanim kodeksom moralnih vrednot. Mlade ljudi ne zanimajo teorije, če praksa ubira svoja pota, ni jim do resolucij in deklaracij, če se te v stvarnosti ne uresničujejo, ni jim do velikih in lepih besed, če ugotavljajo, da so dejanja vedno znova z njimi v nasprotju. Naj bo kritika mladih ljudi zaletava in prenapeta, pretirana ali krivična, tak kritičen odnos do družbene in moralne prakse socializmu gotovo ne more biti nikdar nevaren, ker je resničen, pozitiven in ustvarjalen. Mnogo bolj bi bilo nevarno, če bi morali ugotavljati, da mladim ljudem takega kritičnega odnosa manjka.

Ko so se srečale mlade generacije s svojimi predhodniki, ki so bili desetletja predstavniki in nosilci revolucionarnega gibanja, mnogi od njih njegovi heroji, drugi samo anonimni vojaki, se je kritičen pogled najprej ustavil na njihovi današnji moralni podobi. Marsikaj jim je ostalo pri tem nerazumljivega, marsikatero vprašanje neodgovorjeno, pogosto je bila razlika med to današnjo podobo in podobo, ki so jim jo posredovali, in je postala že zgodovinski mit, preočitna, vez med preteklostjo in sedanjostjo pa nerazumljiva in nedostopna.

Noben rod revolucionarjev v zgodovini, ki je opravil veliko delo, ni ostal zavarovan pred utrujenostjo. Ko se »nomadi revolucije« zaustavijo, si zgrade mesta in se stalno nasele, mnogi od njih ne morejo več dalje: prično zapadati svojemu lastnemu kultu, ne morejo se odtrgati od preteklosti, zapadajo demoralizaciji in hipokriziji, cinizmu in moralno politični shizofreniji ter začno govoriti eno, delati pa drugo. Tudi naša revolucija ni mogla ostati zavarovana pred takimi pojavi, ki niso brez osebne tragike. Mladim ljudem seveda taki pojavi niso ostali prikriti, ni pa njihova krivda, če so jim ostali nerazumljivi.

Toda za obstoj in napredek revolucije in socializma sami po sebi taki pojavi niso vznemirljivi. Vznemirljivo bi bilo, če revolucionarno gibanje ne bi imelo več v sebi sile, da pojave »revolucionarne utrujenosti«

spozna, jih prizna in jih odpravlja. Vznemirljivo bi bilo, če bi revolucionarno gibanje poskušalo take pojave prikrivati, jih opravičevati z zaslugami, če bi sentimentalno obrnjeno v preteklost dopuščalo, da se razraščajo in postanejo prevladujoč moralni standard.

Ne bo nam težko priznati, da so takšni pojavi, čeprav je nanje opozarjala od leta 1945 dalje kritika »od spodaj« in »zvrha«, povzročali v našem življenju prav toliko težav kot naše gospodarske in podobne tegobe. Birokratsko administrativno obdobje in nepremagani ostanki stalinizma v našem družbenem in idejnem razvoju so še zlasti omogočali, da so ostali taki pojavi, ki so jih spremljali v tovarnah komandiranje in šikaniranje, v političnem delu priganjaštvo, v odnosu do preprostih ljudi vzvišena brezdušnost, v kulturi avtoritativne intervencije, v ideologiji dogmatski monopolizem itd., včasih globoko zakamuflirani, in so lahko na razne načine vedno znova opravičevali svoj obstoj.

Da so se mladi ljudje, ko je za to prišel čas, s temi moralnimi anomalijami našega protislovnega razvoja ostro spopadli, ni niti nerazumljivo in ne zastrašujoče. Nenavadno pa je, da je sproščanje napetosti med mladino in družbo ter generacijami, ki so pri oblikovanju današnjega sveta sodelovale, dobilo na strani mladine prizvok, ki je bil včasih že odkrito sovražen.

Eden od vzrokov je gotovo ta, da so se napetosti dovolj dolgo, predolgo kopičile pod površino, za katero smo si dopovedovali, da je mirna, nerazburkana in negrozeča. To nasilno in navidezno premirje je nujno deformiralo oblike protesta mladih. Zato je cinizem mnogokrat pri njih prevladal resnično prizadetost, nestrpnost in apriorizem pripravljenost za kritično iskanje novih poti in rešitev, domišljava vzvišenost pa razsodno ocenjevanje preteklosti in sedanosti.

Ko je do prvih znakov protesta prišlo in ko smo kot neuporabne odklonili zastarele metode, ki so bile sposobne reševati samo dilemo: ali mir ali resnični oziroma potencialni sovražnik, smo začeli posegati po metodah in sredstvih, ki prav tako niso bile najbolj primerne in uporabljive. Kot da bomo tako grozeče konflikte prikrili, smo naenkrat začeli glasno poudarjati, kako je prišel čas, naj mladina prevzame večji del odgovornosti, da starejši ne razumejo več sedanjih in prihodnjih nalog in podobno. In tako smo na eni strani začeli razpravljati že o pravem kultu mladine, na drugi strani pa o upokojencih in veteranih, ki niso več kaj prida uporabni, ker so obrnjeni samo v preteklost in nesposobni, da razumejo sedanost. Vse to je rojevalo pri mnogih prizadetost, užaljenost in še stopnjevalo znake »revolucionarne utrujenosti«. Bili so pa tudi primeri, da je mladina te metode sprejela, šla na pot iskanja kompro-

misov, toda s svojimi računi, kar so kar poučno pokazali dogodki iz lanskega leta.

Vsa ta situacija pa je postala še široko polje za razne pustolovce, ki so iz svojih zamotanih osebnih pobud ter prizadetih in neizživetih ambicij ponudili mladim ljudem svoje intelektualne usluge in začeli zdrav ter pozitiven upor usmerjati v brezperspektivno avanturo.

Končno pa še ne gre prezreti, da so sinovi redko brez podedovanih značajnih lastnosti svojih očetov. Ekskluzivizem, apriorizem, vzvišeno samozadovoljstvo, kot da so lahko samo oni nosilec novih spoznanj in novih resnic, večkrat ni nič manj značilen za uporne sinove kot njihove osovražene očete. Kakšna je razlika med dejanjem predstavnika mladega rodu, ki intelektualna razmišljanja, izpovedne meditacije in refleksije starejših razglša za nekoristno stvar kulturnih veteranov, (za nekakšen njihov šaljiv hobby), ki ne vidijo prihodnosti in ne razumejo sedanosti (ter jih tako odpravi z levo roko kot nekoristno družbeno breme), in predstavnikom starejše generacije, ki rad vsakogar, ki misli drugače kot on, arhivira v preteklost, tja nekje med Dühringa in Kautskega, prav tako z argumenti, da nima smisla in posluha za današnjo konkretnost in za prihodnost. Osebo ne vidim razlike niti v postopku in ne v prepričljivosti argumentov, in močno se mi zdi, da si predstavnika obeh generacij, od katerih je prvi že kulturni veteran, drugi pa bo to šele čez kakih dvajset, trideset let, složno podajata roko, oba pa sta nespособna spoznati globoke medsebojne sorodnosti.

Takšno neustrezno reševanje problemov današnjega časa je stopnjevalo stare in ustvarilo nove napetosti, prenašalo težišče s področja kulture in duhovnega snovanja v politiko in s področja politike na področje države in oblasti. Tam se pa začno intervencije, o katerih smo vsi bolj ali manj prepričani, da so neprimerne in se jih želimo ogibati, čeprav jih v skrajni meri uporabljamo. Na srečo so administrativne in državne intervencije lahko ostale pri vseh lanskih in letošnjih dogodkih v relativno ozkih mejah. Morda so se zato napetosti (čeprav je za zdaj o tem še težko soditi) celo omilile in je začela prevladovati pri mladini večja razumnost, ne da bi bila prizadeta pozitivno prizadevanje in kritični napor, brez katerih bi bila demokratična in socialistična družba osiromašena. Če je tako, potem niti ni tako zaskrbljujoč intelektualno huliganski cinizem, ki se umika prav na zadnje položaje, od koder lahko razmetava okrog sebe samo prostaštvo. To je seveda močvirje, ki je ostalo in ga verjetno ne bo lahko osušiti. Če pa so gornje domneve točne, bo resnično socialistična kritičnost mladih znala tudi to močvirje ograditi.

Mnogo bolj važno je, ali smo se s tem približali rešitvi problema odnosov med »očeti in sinovi«, ali smo se približali razreševanju nape-
tosti, ki so nas resno prizadele, ali pa ni morda ostal problem v svojih
glavnih razsežnostih nedotaknjen in smo ga samo odložili, da se bo
znova pojavil v podobnih ali še ostrejših oblikah in z novimi protago-
nisti, ki bodo jutri, pojutrišnjem stopili v javno življenje.

III

Vsem so nam še v spominu spopadi med mladimi in starimi v raz-
dobju desetih let pred drugo svetovno vojno. Boji so potekali skoraj
vzporedno: med članstvom in starešinstvom akademskega društva »Tri-
glav«, v katoliških akademskih društvih »Zarja«, »Danica« in »Borba«
in celo v jugoslovansko orientiranem »Jadranu«. Nekatera od teh društev
so bila razpuščena, ustanavljala so se nova, mostovi med generacijami
pa so se rušili.

Mladina iz vseh treh taborov je ubirala svoja pota in v usodnih dneh
slovenske in jugoslovanske zgodovine so se znašli »uporniki« iz različnih
političnih in svetovnonazorskih skupin na enakih političnih položajih,
skupaj z njimi pa nekateri starejši posamezniki, ki so odklonili omaho-
vanje ali pa odkrito izdajstvo političnih vodstev. Te diferenciacijske
procese in združevanje ob programu nacionalnega odpora je spodbujala,
pospeševala in usmerjala aktivnost komunistov, ki so jih vodilni pred-
stavniki tradicionalnih političnih skupin podcenjevali v prepričanju, da
jim njihovih položajev nobena sila ne more iztrgati iz rok. Toda mladina
se je zbrala prav okrog komunistične partije, njenega nacionalnega in
socialnega programa in ji sledila leta 1941 tudi v oboroženo vstajo.

Čeprav so bile v takratnih bojih med »mladimi« in »starimi« navzoče
tudi nekatere prvine, ki jih v uporu mladine lahko opazamo danes (mo-
ralna kritika, odnos do preteklosti ipd.), je vendar bistvena razlika med
današnjimi in takratnimi boji: naši »očetje« kritike niso mogli sprejeti,
ker bi to pomenilo, da se odrekajo svojim razrednim položajem. Nam,
naši družbi in socializmu pa je kritika mladine potrebna, ker ne želimo
biti družba, ki stagnira, ker mora biti kritika prvina in sestavni del
našega družbenega razvoja, naše orožje, s katerim spreminjamo svet,
v katerem živimo, in sredstvo za razreševanje naših lastnih protislovij.
Zato ne more in ne sme priti do rušenja mostov med generacijami, ki
stopajo v javno življenje, in generacijami, ki bodo tem slej ali prej
morale odstopiti svoja mesta.

Upor mladine ni dramatičen, niti vznemirljiv za naš socialistični
razvoj. Njihov kritičen odnos do naše stvarnosti, do naših moralnih

slabosti pa tudi do naše lastne preteklosti je lahko samo nadaljevanje revolucionarnih tradicij. Če so v tej kritiki tudi pretiravanja in prenapetosti, to ne more biti bistveno in zastrašujoče vse dotlej, dokler poteka kritika v imenu in zaradi političnih in moralnih idealov, ki so pred desetletji vodili nekaj sto organiziranih komunistov, da so rušili stari sistem.

Naše revolucionarno gibanje je imelo v sebi vedno dovolj sile, da se je odprto borilo proti hipokriziji, cinizmu, lastnemu kultu in podobnim slabostim. Ni bilo samo enkrat, ko je ZKJ po vojni z vso jasnostjo ob raznih priložnostih, na kongresih in s pismi opozarjala na moralne deformacije in odločno zahtevala od vsakega svojega člana odgovornost, poštenost in spoštovanje moralnih vrednot, ne glede na to, kakšna je njegova družbena ali politična funkcija. Toda čudež, pravi čudež bi bil, ko bi že sama ta opozorila zadostovala, da bi pojavi »revolucionarne utrujenosti« splahneli in da bi lahko s ponosom zatrjevali, da je naše gibanje pred takimi slabostmi immuno. Nihče, kdor objektivno ocenjuje naše družbene procese, se zaradi tega ne bo zgrozil, češ, to je moralni bankrot revolucije, niti se ne bo čudil, če se hipokrizija, cinizem in drugi podobni pojavi ne bi skušali še naprej z novimi argumenti prikrivati, opravičevati in utemeljevati. Usodno bi postalo to šele takrat, če bi taki moralni standardi zavladali in postali čednost. Toda na VIII. kongresu ZKJ kakor tudi na V. kongresu ZKS so o takih in podobnih pojavih komunisti odprto govorili in njihove zahteve so formulirane v resolucijah obeh kongresov.

Ali bodo mostovi med »starimi« in »mladimi« ostali, je odvisno od prvih in drugih. Od tega, koliko bodo prvi sposobni prenesti, da se obrne kritika mladine tudi proti njim samim, njihovem delu in njihovi »utrujenosti« (ker nikogar ni revolucionarna mladost imunizirala proti razkrajajoči birokratski in moralni plesni), ne da bi bilo treba biti zaradi tega plat zvona, kot da je v nevarnosti vse, kar je zgrajeno v revoluciji.

Odvisno pa je tudi od tega, koliko bo kritika mladih ostala nedostopna za razne pustolovske in huliganske ambicije, ki bi jo lahko spleljale s poti resnične družbene kritike v slepe poti in ulice in samozadovoljno herostatstvo, kjer se bo nujno začela utapljati v lastnem močvirju, od kritike, obrnjene v prihodnost, v kritiko, ki se ozira v preteklost.

Obe komponenti sta seveda medsebojno odvisni. Vsak neustrezen pritisk in dušenje kritike lahko omejuje njeno pozitivno usmerjenost in jo obrne v nasprotno smer. Vsaka neustrezna kritika krepi še nepremagane sile v naši lastni družbi, ki jim je resnična kritika odveč in ki se jim globoko in iskreno toži po starih, mirnih časih.